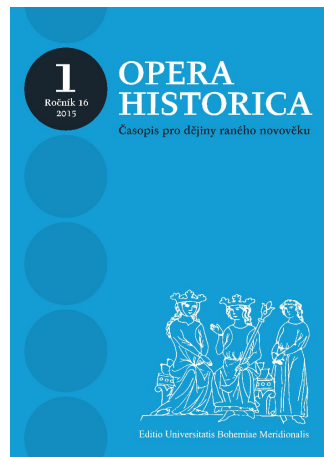

Citation style

Rostislav Smíšek (rez.), Jan Hennings, *Russia and Courtly Europe. Ritual and the Culture of Diplomacy, 1648-1725*, Cambridge, Cambridge University Press 2016 (= *New Studies in European History*), 297 s.

First published: *Opera Historica*, 19 (2018), 2

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Zatímco v předchozích kapitolách byly porovnávány mise alespoň tří diplomatů, představil Vítězslav Prchal cesty do carského Ruska prakticky pouze na základě mise hraběte Vratislava z Mitrovic na přelomu dvacátých a třicátých let 18. století. Aby doplnil údaje o celém 17. a též části 16. století, vybral různé zajímavosti ze statí svých předchůdců, které převyprávěl svižným a vtipným jazykem. Badatelsky podnětná je poslední kapitola, v níž se Jiří Kubeš společně s Lenkou Maršálkovou zabývá diplomatickým zastoupením císaře na dvorech různých říšských knížat. Ačkoliv nebylo možné tuto pestrou problematiku v úplnosti vystihnout, podařilo se na ni autorům podnětně upozornit a představit několik zajímavých pramenů a osobností.

Přestože některé kapitoly nebyly zpracovány do dostatečné hloubky, představuje publikace *V zastoupení císaře* důležitý pohled na habsburské diplomaty v raném novověku. K jejím silným stránkám náleží moderní přístup, v jehož rámci se autoři nesoustředili pouze na politiku, nýbrž poutavě líčili cestu, slavnostní přivítání i každodenní život na ambasádě a vyhradili prostor též lidem doprovázejícím hlavní vyslance či problematice financování celé mise. Své poznatky zpracovali čtivým jazykem. I poměrně složité skutečnosti jednoduše a názorně vysvětlili, takže jejich dílo může oslovit i širší veřejnost. V neposlední řadě je přitažlivé díky množství reprodukcí, které text vhodně doplňují.

Kateřina Pražáková

Jan HENNINGS, *Russia and Courtly Europe. Ritual and the Culture of Diplomacy, 1648–1725*, Cambridge, Cambridge University Press 2016 (= *New Studies in European History*), 297 s., ISBN 978-1-107-05059-4.

Téma diplomatických styků mezi (západní) Evropou a Ruskem v raném novověku tvoří již od 19. století nedílnou součást výzkumů amerických i evropských historiků a historiček, přičemž zejména v posledních dvou desetiletích lze pozorovat zvýšený zájem o tuto atraktivní oblast bádání. Na druhou stranu je však třeba zmínit, že mnozí recenzenti často vytýkají jednotlivým autorům takto tematicky orientovaných publikací příliš jednostranný pohled na zvolenou problematiku. Ti se mnohdy omezují pouze na práci s prameny a literaturou západoevropské proveniencce a vzhledem k nedostatečným jazykovým kompetencím ponechávají zcela stranou pozornosti ruskou stranu. Uvedené konstatování se ovšem netýká práce Jana Henningse, který své interdisciplinárně a komparativně pojaté pojednání vystavěl na širokém pramenném výzkumu v britských, francouzských, rakouských a ruských archívech a knihovnách.

Samotná práce se zabývá aktivitami carského Ruska na poli zahraničních styků s jednotlivými evropskými zeměmi v období od uzavření vestfálského míru roku 1648 do úmrtí Petra I. Velikého v únoru 1725. Autor se však nesnaží postihnout celou širokou oblast diplomacie na prahu novověku, ale pouze jednu

z jeho složek, totiž ceremoniální a rituální praxi. Na ni nahlíží optikou teoretického konceptu symbolické komunikace, jež na sklonku devadesátých let 20. století vypracovala Barbara Stollberg-Rilingerová. V komunikačním prostoru nejrůznějších diplomatických jednání, s tím spojených performancí i (ne)každodenního života poselstev v cizích zemích se pokouší proniknout do myšlenkového světa raně novověkých ambasadorů a osob, které s nimi přicházely do styku. Především se snaží na půdorysu ceremoniálního a rituálního jednání definovat postavení cara a ruského státu v pomyslné hierarchii soudobých evropských vládců (států) a následně naznačit jeho vzestup mezi evropské velmoci, jež vyvrcholil roku 1721, kdy byl Petr I. Veliký prohlášen imperátorem vsí Rusi.

Hned v úvodní kapitole pojednání autor analyzoval soudobou diskurzivní literaturu, která se zabývala postavením Ruského carství v mezinárodním systému evropských států ve druhé polovině 17. a na počátku 18. století. Zde nevycházel pouze z jediného typu literárních pramenů, obvykle užívaných prací tehdejších ceremoniálních teoretiků, ale svou pozornost upřel také k dalším žánrům, jako byly například rozličné cestopisy, divadelní hry, filozofické, historické a právní spisy, příručky o ideálních diplomatech či jejich memoáry. Ve druhé části se Jan Hennings zabýval administrativním zázemím diplomatické činnosti v Rusku, jež po organizační stránce zabezpečovala zvláštní instituce (posolský prikaz). Autor se však neomezil pouze na zevrubný

popis fungování a struktury zmiňovaného orgánu, ale naznačil rozdíly v praktické organizaci diplomatické činnosti mezi Ruskem, Francií a Velkou Británií.

Další dvě kapitoly již konkretizovaly podobu a specifika diplomatických styků Ruska s vybranými evropskými mocnostmi, zejména Francií, Římsko-německou říší a Velkou Británií. Zatímco ve třetí části autor zevrubně v rámci anglicko-ruských vztahů rozebral průběh pěti ambasad v Londýně a Moskvě, přičemž se soustředil především na ceremoniální konflikty, které vyplývaly z rozdílného mocenského postavení obou zemí, čtvrtá kapitola se dotkla průběhu cest Petra I. Velikého do Vídně a Paříže v letech 1698 a 1717 a zejména jeho návštěv u Leopolda I. a Ludvíka XIV. Právě prostřednictvím těchto slavnostních událostí, mezi nimiž uplynulo téměř 20 roků, Jan Hennings velmi zdařile ukázal, jak se do nich a zejména do ceremoniálního setkání promítly reformy Petra I. Velikého a především nebývalý nárůst vojenské moci Ruského carství. Pojednání pak zakončila kapitola, jež se věnovala srovnání ceremoniálu na carském dvoře v období před a po nástupu výše zmiňovaného vládce na ruský trůn. Provedené změny souvisely s novou politickou kulturou, kdy mu jako jakýsi předobraz posloužily právě západoevropské země. Jejich průvodním jevem bylo postupné budování stálých diplomatických zastoupení v jednotlivých koutech Evropy, která usnadňovala komunikaci mezi konkrétními mocnostmi i pronikání (západo-)evropských kulturních vlivů do carského Ruska.

Práce Jana Henningse nabízí nový a doposud spíše opomíjený pohled na komplex vztahů mezi východem a západem Evropy na prahu novověku. Naznačuje, že navzdory hospodářským, kulturním, náboženským, politickým i společenským odlišnostem Rusko v žádném případě nevystupovalo jako pasivní divák, ale jako aktivní účastník vzájemné interakce. Díky tomu si postupně vydobylo čelní postavení v pomyslné hierarchii jednotlivých evropských států. Ve vztahu k výzkumu mezinárodních vztahů navíc představuje v očích autora velmi zajímavý předmět dalšího bádání. Jeho jedinečnost spatřuje především v unikátní geografické poloze Ruského carství na pomezí mezi Evropou a Asií. Díky tomu může sloužit jako vhodný prostředník při výzkumu diplomatických styků starého kontinentu se soudobými neevropskými mocnostmi, jako byly například Osmanská či Perská říše.

Rostislav Smíšek

Barbara STOLLBERG-RILINGER, Maria Theresia. Die Kaiserin in ihrer Zeit, München, C. H. Beck 2017, xxviii + 1083 s., ISBN 978-3-406-697487.

Kniha, která vyšla u příležitosti 300. výročí narození habsburské panovnice, si klade za cíl předložit její „*postheroickou biografii*“ (s. xxvii). Známa německá historička Barbara Stollberg-Rilinger v ní uplatňuje oba rysy svého historiografického stylu vyznačujícího se důrazem na sémantickou komunikaci prostřednictvím

rituálů, symbolů a médií, i hru s napětím mezi „ženským“ a „mužským“ pohledem.

Tato kniha má ovšem ambici překonat meze biografického žánru. Měla by vykládat i o světě Marie Terezie na základě premisy, že představuje „výjimečně normální případ“. Jelikož si autorka uvědomuje, že struktura životopisu nevyplývá sama o sobě ze života popisované osoby, odkrývá v úvodu (s. xxvi) čtyři principy, podle kterých konstruuje svůj výklad. Pro interpretaci je sympatická zásada, zmíněná v kapitole o výchově: „*Když chce člověk rozumět současníkům, musí se vyvarovat anachronistických úsudků, a nehodnotit poměry podle měřítek, které byly tehdejší době vzdálené.*“ (s. 483) Z toho vyplývá ponaučení, že historik by měl hodnotit podle měřítek tehdejší doby.

Ve výkladu se pak střídají pasáže věnované velkým dějinám válek a státních reforem s kapitolami o osobním životě císařovny, jejího manžela a jejich dětí. V biografických pasážích se autorka nebojí zavítat hluboko do soukromí zkoumané císařovny, takže zde probírá i otázku vzájemné lásky Marie Terezie a Františka Štěpána, lesbický vztah arcivévodkyně Marie Christiny a Isabelly Parmské, milenky císaře Františka Štěpána a osobní vlastnosti i krásu opěvované panovnice. Vše ovšem nahlíží optikou zdání a reality, popřípadě hodnotí jejich jednání z hlediska dobových měřítek. V případě slavné „komise cudnosti“ se prolíná osobní historie císařovny s historií vývoje státu. Autorka přiznává, že „komisi cudnosti“ nelze z aktového materiálu doložit, ale domnívá se, že to byl hanlivý